

15. מזל או גורל

אדית ואני התחתנו ב-3 בפברואר 1957, ביום ראשון של השבוע, יום גשום, בבית כנסת ספרדי-פורטוגזי. הרב שחיתן אותנו, ואשר איתו שוחחנו ארוכות על תכניותינו לעתיד היה הרב דײַנְדְּרוֹק, שנחשב אז מאוד. מרבית המוזמנים שבאו לטקס, שהתקיים באולם הצנוע של בית הכנסת, היו חברי התנועה. נכחו כמובן גם בני משפחותינו וחברינו. בחודש פברואר (החופש הגדול בברזיל) ארגנו תנועות הנוער תכניות קיץ, טיולים, מחנות לפעולות של צופיות ולבסוף כינוס ארצי של התנועה. בדרך כלל נסענו לִפְטֶרוֹפּוֹלִיס בריו דה ז'נירו. הפעם אדית ואנוכי הצטרפנו כווג נשוי. לפני חזרתנו לסאו פאולו להתכונן לעליית הגרעין השביעי, שבו היינו חברים, הוזמנתי להשתתף בישיבה שיזמה נשיאת ה"פיונירס" (נעמ"ת) של ברזיל, חוה לוינסון. נושא הישיבה: כיצד יכולות ה"פיונירס" לעזור לגרעין השביעי בהכנת ה"נדוניה" – החפצים השונים שכל אחד צריך לקחת אתו לישראל? באותן שנים הייתה זו עבודתן השגרתית של ה"פיונירס": לבקר בעשרות חנויות בבעלות יהודית ולבקש שיתרמו בגדים, נעליים, כלי מיטה, רהיטים ועוד, כדי שנגיע לברור חיל כשברשותנו כל הנחוץ לקיום היומיומי. חלק מהחברים עלו ללא תמיכת משפחותיהם; למשפחות אחרות לא הייתה היכולת הכלכלית לעמוד בהוצאות הכרוכות בהכנת ה"נדוניה".

הישיבה נועדה להתקיים במקום שבו פעלה ספריית ביאליק בריו דה ז'נירו, ביום שלישי, בשעה שתיים אחר הצהריים. אמורים היו להשתתף בה חוה לוינסון, אברהם שיינפלד ואנוכי. סיכמתי עם אדית שבסוף הישיבה ניפגש בשעה חמש בספרייה. הגעתי בשעה שתיים וראיתי המון אנשים מתקהל מסביב לספרייה. הופתעתי ושמעתי מהאנשים שהם נמצאים שם כדי לראות את הבניין בן עשר קומות שעמד להתמוטט. חשתי רעד של קור חולף בעצמותי! ספריית ביאליק הממוקמת מעל לקומה הראשונה אמנם לא הייתה גדולה, אבל הבניין היה כבר חשוך והמעלית לא פעלה. עליתי במדרגות כגיבור וראיתי שמרבית המשרדים כבר ננטשו. רעדתי כאשר שמת לב שמנהל הספרייה ושני צעירים עוזרים לו בזריזות לארוז את הספרים היהודיים בעלי הערך, כי רצו לסיים את המלאכה בשעות הקרובות עקב הסכנה המוחשית שהבניין יתמוטט. שיינפלד, שהיה המזכיר הכללי של תנועתנו, הגיע והבטנו זה בזה מלאי דאגה. חוה לוינסון אמרה מיד: "הבניין לא ייפול עכשיו, בואו נתחיל בישיבה".

יש רגעים בחיים שהמזל והגורל תלויים על חוט השערה. באותו רגע חשתי לא פחד של ממש, אלא תחושה חזקה שעלינו לעזוב את המקום מייד. שיינפלד לא חשב פעמיים ויחד עם חוה ירדנו בשלווה במדרגות, בחושך מוחלט, ויצאנו לרחוב. חלפנו על פני ההמון שעמד בסמוך בציפייה להתמוטטות הבניין והתרחקנו מהמקום.

הגענו לבניין התנועה הציונית המאוחדת בריו דה ז'נירו, ושם קיימנו את ישיבתנו. בשעה חמש בדיוק קרס בניין הספרייה

כליל וכתוצאה מההתמוטטות נהרגו אנשים אחדים, ובהם כמה פקידים שעבדו בספרייה היהודית.

הפגישה עם אדית נקבעה כאמור לשעה חמש. היא דייקנית, הגיעה קצת מוקדם, כבר לא הצליחה להיכנס לבניין אבל ראתה מהרחוב את התמוטטותו, בלי לדעת היכן אני נמצא. הגעתי לשם כעבור זמן קצר ולא הדאגתי אותה יותר מדי. ככלות הכול, המדובר בשנות החמישים ואיש לא חלם אז על טלפון נייד.

כאשר אני נזכר בימים שהיינו צעירים בברזיל מנקרת בי שוב ושוב המחשבה כי המזל והגורל הם מרכיבים חשובים לפעמים או למעשה הרבה פעמים בחיינו. במיוחד לא מרפה ממני מחשבה זו לפני יום השואה, המציין את הטרגדיה שפקדה את העם היהודי באירופה. בהקשר זה אני נזכר בסיפור שחזרו וסיפרו הוריה של אדית, בלומה ויוסף ב' פריזל, על יציאתם מגרמניה הנאצית בראשית 1939, חודשים ספורים לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה.

בנובמבר 1938 אירע "ליל הבדולח", שבו קבוצות של חיילי ס"ס נאצים קיבלו הוראות לשבור חלונות של בתים, של חנויות ושל בתי כנסת יהודיים. גם משפחתה של אדית, שהייתה בעלת חנות בעיר קמיניץ, נפגעה וחלונות החנות שלה נשברו בידי הנאצים. היה זה הקש האחרון שבעקבותיו החליטו הוריה לעזוב את גרמניה. באותה תקופה הלכו ונסגרו בפני היהודים שערי מדינות אירופה וגם של מדינות רבות אחרות בעולם.

שנים מעטות לאחר תום מלחמת העולם הראשונה ופירוק האימפריה האוסטרית-הונגרית, אביה של אדית, שהיה אז

רווק, חייל משוחרר מן הצבא האימפריאלי וחי באירופה כשהוא חסר לאומיות, החליט לנסות את מזלו בחלק אחר של העולם - בברזיל. לאחר שהות של כמה שנים, שבחלקן שירת בחיל הים הברזילאי, הוא לא הסתגל ל"עולם החדש" וחזר לגרמניה. מאוחר יותר הכיר את בלומה, אימה של אדית, הם התחתנו והקימו משפחה בקמיניץ.

השוואתי בין מזל וגורל נובעת מכך שכעבור שנים של שהות בברזיל הוא קיבל אזרחות ברזילאית, ובעזרתה חזר לגרמניה. הודות לדרכון הברזילאי שהיה ברשותו, הצליח לחלץ את משפחתו הקרובה מציפורני היטלר בינואר 1939. הם נסעו לברזיל, גרו בתחילה בריו דה ז'נירו ועברו אחרי כן לסאו פאולו.

משפחת פריזל עמדה בברזיל מול מציאות חדשה והיה עליה לדאוג למתן חינוך יהודי לילדיה ולשלבם בפעילות קהילתית. התאומות אדית ורות הצטרפו עם הזמן לתנועת הנוער דרור, אשר אביתר (זיגי) פריזל - הבן הבכור - היה אחד ממייסדיה ומנהיגיה בברזיל בשנת 1948. זיגי עלה לישראל בסוף 1953 וחי בקיבוץ ברור חיל שנים ספורות. באותה תקופה הוא כתב את הספר **היסטוריה של קיבוץ ברור חיל והתנועה הברזילאית**. לאחר שנים למד זיגי באקדמיה והיה לפרופסור מן המניין במחלקה להיסטוריה יהודית מודרנית באוניברסיטה העברית בירושלים, כתב ספרים ומאמרים על תולדות העם היהודי ולמעלה מעשר שנים כיהן כגנו המדינה.

רות התחתנה עם יוסף קוצ'ינסקי (קציר). הוא זכה במקום הראשון בבחינות הכניסה לפקולטה לרפואה והיא למדה בקורס אחיות ב"בית חולים של הקליניקות" בסאו פאולו. הם סיימו

את לימודיהם - הוא היה לרופא והיא לאחות - ועלו לארץ באוקטובר 1955. רות ויוסף היו שנים אחדות בברור חיל ועבדו בתחום הרפואה, תמיד ביחד, בכמה בתי חולים בארץ. בלומה ויוסף ב' פריזל עלו לארץ בעקבות ילדיהם באוקטובר 1962. הם היו בתל-אביב עד סוף שנת 1976, ואז עברו לגור בברור חיל, לידינו. יוסף נפטר במארכס 1990 ובלומה באוגוסט 1995. שניהם קבורים בבית העלמין בברור חיל.

אני חושב ומרגיש שהמזל והגורל מלווים אותנו ומעבירים מסר המשמש אותי בחיי היום-יום: להאמין במשהו שהוא עליון ובמחר.